

III.3. ANNA PIVKOVÁ – PRVÁ PREDSEDNÍČKA ŽIVENY

■ ZDENKO ĎURIŠKA

O významných mužoch, spisovateľoch, umelcoch či politikoch máme v našej odbornej literatúre mnohé monografie a publikácie. O významných ženách, pokiaľ neboli literárne činné, sa to povedať nedá. Patrila k nim nepochybne aj Anna Pivková, významná predstaviteľka národnoemacipačného ženského hnutia a prvá predsedníčka Živeny, spolku slovenských žien. V našom príspevku sa chceme pokúsiť aspoň sčasti zaplniť tieto „biele miesta“ našej histórie a priblížiť jej životné osudy, rodinné zázemie, ale najmä jej dielo.

Ballovci

Anna Pivková sa narodila 29. júna 1835 v Hybiach v rodine Daniela Ballu a Anny, rod. Lániovej. Jej otec bol príslušníkom rozvetveného rodu Ballovcov z Liptovského Mikuláša. Ballovci patrili medzi popredné meštianske rody Liptovského Mikuláša, resp. pôvodne samostatných obcí či mestečiek Vrbice a Vrbického Huštáka, ktoré sa neskôr stali miestnymi časťami Liptovského Mikuláša. Zdá sa, že pôvodne žili vo Vrbici, no v ich genealógii je niekedy ťažká orientácia. Podľa tradície, ktorú poznali viacerí Mikuláščania, sa predkovia rodu prisťahovali z Talianska „ešte po tatárskom plene“.⁴¹⁷ Jazykovedci odvodzujú priezvisko Ballo od krstného mena Baltazár.⁴¹⁸

Ballovci sa hlásili k evanjelickému náboženstvu, no tak ako pri výskume genealógie ďalších evanjelických rodín, do založenia vrbicko-sväto-mikulášskeho posttolerančného evanjelického cirkevného zboru a jeho matrik, sme údaje o členoch rodu museli hľadať v matrikách katolíckeho farského úradu v Liptovskom Mikuláši, prípadne farského úradu evanjelického artikulárneho zboru v Paludzi uložených v štátnom archíve v Bytči.

Najstarší súpis obyvateľov Vrbice poznáme z roku 1596, no Ballovcov v ňom ešte nenachádzame.⁴¹⁹ Mená členov rodu v tomto mestečku môžeme v archívnych prameňoch sledovať až od začiatku 18. storočia. Na začiatku najstaršieho zachovaného obecného protokolu zapísali v roku 1706 obyvateľom mestečka ich majetky. Jedným zo sedemdesiat jeden Vrbičanov bol Martin Ballo (Balovie), ktorý užíval jeden „poldvor“, teda polovičnú sedliacku usadlosť.⁴²⁰

Sedliak Martin Ballo bol hlavou rodiny ešte aj v roku 1729, keď v župe vykonali portálny súpis.⁴²¹ V portálnom súpise z roku 1733 však už pribudli dve rodiny Ballovcov, ktorí mali len pôdu v intraviláne. Hlavami týchto želiarskych rodín boli Michal a Juraj Ballovci.⁴²²

⁴¹⁷ ALEXÝ, Janko. *Život nie je majáles*. Slovenský spisovateľ, Bratislava 1956, s. 173.

⁴¹⁸ KUFČÁK, E. Pomenovanie osôb v Liptove od 13. storočia do osemdesiatych rokov 18. storočia 2. In *Liptov* 7, Martin 1983, s. 99.

⁴¹⁹ RATKOŠ, P. Z najstarších dejín mesta. In *Liptovský Mikuláš* (zost. E. Kufčák). Stredoslovenské vydavateľstvo, Banská Bystrica 1968, s. 53.

⁴²⁰ Štátny archív Bytča, pobočka v Liptovskom Mikuláši (ďalej ŠA Liptovský Mikuláš), fond (ďalej f.) Mestečko Vrbica, Obecná zápisnica 1706 – 1861, s. 21.

⁴²¹ Štátny archív (ďalej ŠA Bytča), f. Liptovská župa 1, Portálny súpis 1729, inv. č. 492/1, krab. 482. 2

⁴²² ŠA Bytča, f. Liptovská župa 1, Portálny súpis 1729, inv. č. 493, krab. 482.

Do roku 1796 sa počet domácností Ballovcov rozrástol, na štvrtine Bazelovskej usadlosti hos-podáril Martin Ballo, na štvrtine Obrčianovskej usadlosti Ján Ballo, na štvrtine Nemcovskej Juraj Ballo a na štvrtine Ondrišovskej iný Ján Ballo.⁴²³ V tomto roku je jedna vetva rodu do-ložená už aj na Vrbickom Huštáku a jej hlavou bol Matej Ballo, ktorý býval v dome č. 6.⁴²⁴ Už niekoľko rokov predtým, v roku 1775, žili Ballovci aj v Liptovskom Mikuláši. Hlavou tejto rodiny bol Ján Ballo (Ballyo), ktorý mal jedného školopovinného syna a dve dcéry.⁴²⁵

Z uvedeného prehľadu vyplýva, že Ballovci boli už v 18. storočí rozvetveným rodom, pričom nebola núdza aj o menovcov, ktorí žili súčasne. A musíme si uvedomiť aj to, že uvedené súpisy väčšinou zachytávajú len hlavy rodín, pričom je možné a aj pravdepodobné, že v jed-nej domácnosti žilo viac rodín. Túto rozvetvenosť rodokmeňa rodu Ballovcov potvrdil aj matričný výskum.

Priami predkovia

Jednou z rodín Ballovcov bola rodina Jána Ballu a Márie, rod. Rázusovej (okolo 1719 – 1784), ktorí sa zosobášili 15. novembra 1739 a žili vo Vrbici. Mená ich predpokladaných starších detí zatiaľ nepoznáme, vieme len, že jedno dieťa zomrelo v novembri 1746 (poch. 20. 11. 1746) a syn začiatkom júna 1749 (poch. 3. 6. 1749). O ich existencii svedčia len ma-tričné zápisy o pochovaní, v ktorých však zapisovateľ neuviedol krstné mená. Po roku 1749 do rodiny pribudli deti Michal (krst 27. 9. 1749), Ondrej (krst 25. 11. 1752), Matej (krst 17. 2. 1756), Martin (krst 3. 11. 1758), Mária (krst 1. 7. 1761), Eva (krst 26. 4. 1764), Ján (krst 4. 5. 1765) a Adam (krst 14. 10. 1768). Všetci sa narodili vo Vrbici. Je možné, že niektorí zomreli v detskom veku, no zápisy zomretých a pochovaných v katolíckej matrike v Lip-tovskom Mikuláši z tohto obdobia sú málo informatívne a niekedy, ako sme už spomenuli, neobsahujú krstné mená zomretých detí. S istotou vieme, že z detí Jána Ballu a Márie, rod. Rázusovej, sa Martin 4. októbra 1783 oženil so zemiankou Katarínou Višňovskou a naj-mladší Adam 18. novembra 1789 s Evou Benkovou. Je možné, že syn Matej je totožný s ko-váčom Matejom Ballom (zomr. 1813), manželom Kataríny, rod. Srnkovej, no túto genealogickú hypotézu je potrebné overiť.

Martin Ballo sa vyučil za krajčíra a po sobáši sa usadil v Liptovskom Mikuláši, kde sa mu narodilo jedenásť detí, z ktorých viaceré zakrátko zomreli. Ako prvá prišla na svet dcéra Anna (krst 24. 10. 1785), po nej Mária (krst 15. 7. 1787, poch. 7. 10. 1787), Ján (krst 24. 12. 1788, poch. 20. 4. 1790), Jozef (krst 20. 4. 1791 – zomr. 20. 4. 1861), Zuzana (krst 27. 6. 1793 – zomr. 1861), Mária (krst 15. 8. 1795), Ján (krst 7. 5. 1798 – poch. 29. 6. 1800), Samuel (krst 17. 6. 1801 – zomr. 1864), Žofia (krst 26. 1. 1804), Daniel (krst 29. 4. 1806 – zomr. 4. 8. 1863) a napokon Rozália (krst 3. 6. 1811). Dcéry sa vydali, Zuzana za ovdoveného lip-tovskomikulášskeho mlynára Jána Nováka, Žofia za Andreja Hoffmanna v Liptovskom Mi-kuláši a Rozália za Pavla Maurera do Spišského Podhradia.

⁴²³ ŠA Bytča, f. Krajský súd Ružomberok, Urbárske spisy Vrbice, inv. č. 1356, krab. 325.

⁴²⁴ ŠA Bytča, f. Krajský súd Ružomberok, Urbárske spisy Vrbice, inv. č. 1356, krab. 325.

⁴²⁵ ŠA Bytča, f. LŽ 1, Súpis evanjelikov v Liptovskom Mikuláši, spisy kongregácie 27. 9. 1775, inv. č. 243, kart.109.

Najstarší syn Jozef (1791 – 1861) sa podobne ako otec vyučil za krajčíra, založil si rodinu a stal sa váženým mešťanom. Bol starým otcom známych maliarov Eduarda (1859 – 1936) a Aurela (1871 – 1940) Ballovcov. Aj Samuel Ballo (1801 – 1864) zostal v Liptovskom Mikuláši, venoval sa obchodníckemu povolaniu a získal významné spoločenské postavenie. Počas revolučných udalostí rokov 1848/49 ho maďarské vojenské orgány zatkli, neskôr prepustili a vo februári ho zvolili do funkcie pokladníka liptovskej Slovenskej národnej rady. Jeho podobu poznáme z portrétu maľovaného Petrom Michalom Bohúňom. Jedným z jeho vnukov bol spisovateľ a verejný činiteľ Janko Jesenský.

Hybe

Napokon Daniel Ballo (1806 – 1863), najmladší syn Martina Ballu a Kataríny, rod. Višňovskej, sa vyučil za mydlára a sviečkara. Oženil sa s Annou Lániovou (nar. 24. 2. 1811) a usadil sa v Hybiach, kde ho v roku 1839 prijali medzi mešťanov.⁴²⁶ Dňa 29. júna 1835 sa mu narodila dcéra Anna Zuzana a 24. novembra 1838 Karolína Katarína. Vo februári 1841 (18. 2. 1841) však Anna Ballová zomrela na akúsi horúčku. Vdovec Daniel Ballo sa po roku znova oženil a jeho druhou manželkou sa stala Anna Cuprová z Liptovskej Porúbky. Sobáš mali 19. januára 1842 v Liptovskom Jáne a po roku sa im narodil jediný syn Gustáv Daniel (nar. 6. 8. 1843). Rodina zostala v Hybiach, neskôr sa však presťahovali do Ružomberka, kde Daniel Ballo zomrel 4. augusta 1863 na zápal pľúc. O najstaršej dcére Anne Zuzane sa zmieňuje neskôr. Mladšia Karolína Katarína, resp. Šarlota, sa 25. 12. 1856 vydala za Petra Plonku do Ružomberka a neskôr sa s rodinou presťahovala do Martina. Zomrela pomerne mladá už 28. februára 1888. Prežila však svojho syna Karola Alexandra (nar. v roku 1864), ktorý sa stal kožušníckym tovarišom a zomrel 20. augusta 1883 na týfus v Liptovskom Mikuláši.

Danielov jediný syn Gustáv Daniel Ballo, ktorý pochádzal z druhého manželstva, sa tiež vyučil za mydlára a sviečkara. Dňa 18. januára 1870 sa v Hybiach oženil s Annou Katarínou Zudlovou (nar. 6. 3. 1847). Remeslo v tom čase už asi veľa nevynášalo, a preto si vzal do nájmu krčmu v Liptovskom Hrádku. Tam sa mu narodil prvorođený syn Daniel Gustáv (nar. 3. 7. 1870). Zakrátko sa však manželia presťahovali nazad do Hýb, kde sa venovali gazdovstvu. Narodili sa im ešte štyri deti, no všetky zakrátko zomreli. Vysokého veku sa nedožil ani Gustáv Daniel, ktorý zomrel 16. augusta 1887.

Mladosť a prvé manželstvo

Vráťme sa však k Anne Zuzane, najstaršej dcére Daniela Ballu a Anny, rod. Lániovej. Ľudovú školu navštevovala v Hybiach, kde ju učil Ľudovít Orfanides. No jej detstvo nebolo celkom radostné. Ako to občas býva, s macochou si nerozumela, a preto ju vzala k sebe sestra jej matky Terézia, ktorá bola manželkou mydlárskeho a sviečkarskeho majstra Jána Hoffmanna v Liptovskom Mikuláši. Našla u nej druhý domov a navyše sa naučila po nemecky. V rodine sa tradovalo, že navštevovala dievčenskú školu v Liptovskom Hrádku. Mala povest' krásavice a pri jednej návšteve kúpeľov v Lúčkach sa zoznámila s právnikom Petrom Koričanským

⁴²⁶ ŠA Liptovský Mikuláš, f. Mestečko Hybe. Mestský protokol 1573 – 1582, 1829 – 1851, 1872 – 1889, s. 22 – 23, inv. č. 24, krab. 1.

z Nemeckej (dnes Partizánskej) Lupče, ktorý sa do nej vášnivo zamiloval. Pochádzal z poriadnej nemeckolupčianskej rodiny a jeho otec Juraj Koričanský začas vykonával funkciu richtára. Peter podľa vtedajšieho zvyku prešiel viacerými evanjelickými strednými školami. V školskom roku 1837/38 prišiel na evanjelické lýceum do Levoče, kde pôsobil v študentskom Ústave československom. Neskôr vyštudoval právo. Po čase sa vzal, svadba sa konala 8. novembra 1854 v Liptovskom Mikuláši a sobášil ich Michal Miloslav Hodža. Ich manželstvo však šťastné nebolo. Príčinou bola Petrova chorobná žiarlivosť hraničiaca s domácim násilím. Mladú manželku izoloval od spoločnosti, nestrpel, aby sa s niekým stretávala, a celé dni musela tráviť zavretá v izbe so stiahnutými závesmi. Narodilo sa im dieťaťko, ktoré však zakrátko zomrelo. Keď sa Annina teta Terézia dozvedela o jej postavení, vzala ju opäť k sebe do Liptovského Mikuláša. Anna sa chcela rozviesť, no manžel s rozvodom nesúhlasil, odšťahoval sa a ustavične menil miesto pobytu, aby mu žiadosť o rozvod nemohli doručiť. Po čase však u neho naplno prepukla duševná choroba a napokon zomrel. Medzitým septemvirálna tabuľa ako súd najvyššej inštancie ich manželstvo rozsudkom č. 2718 z 9. novembra 1864 rozviedla. Anna sa už predtým zoznámila s martinským advokátom Ambrózom Pivkom, ktorý ju zastupoval v rozvodovom konaní. Zalúbil sa do nej a v roku 1866 sa mohli zosobášiť.

Druhé manželstvo a príchod do Martina

Ambróz Pivko pochádzal z roľníckej rodiny z turčianskych Beníc. Elinor Pivko, najmladší vnuk Ambróza a Anny Pivkovcov a genealóg svojho rodu, vypátral svojich predkov od začiatku 18. storočia. Pravda, všimol si, že už v polovici 13. storočia žil v Turci šľachtický rod tohto priezviska v roku 1250 obdarený pozemkami v oblasti dnešnej Laclavej, no genealogickú súvislosť s Ambrózovými predkami sa preukázať nepodarilo.

Ambrózov otec Juraj Pivko (1794 – 1874) hospodáril v Beniciach a patrila medzi želiarov podliehajúcich zemepánovi Karolovi Rakovskému. Mal dvoch bratov Andreja (1797 – 1828) a Matúša (1808 – 1853). Po Andrejovej skorej smrti a Matúšovom odchode do Ruska zostal na rodinnom gazdovstve sám. Zarábala si aj furmančením. V búrlivých rokoch 1848/49 utrpel veľkú škodu, keď mu po príchode maďarského vojska zrekvirovali kone. Mal len dvoch synov Juraja (1826 – 1905) a Ambróza (1832 – 1910). Neskôr hospodárstvo odovzdal staršiemu Jurajovi, ktorý musel prisľúbiť, že mladšieho Ambróza dá vyštudovať za právniku aby mohol vymáhať náhradu za zrekvirované kone. Juraj sľub splnil a bratovi umožnil štúdium práva na univerzite vo Viedni.

Ambróz Pivko sa usadil v Martine a s priateľom a spolužiakom Pavlom Mudroňom si v dome farbiara Jána Kunaja otvorili spoločnú advokátsku kanceláriu. Bolo to práve na začiatku „*matičných rokov*“, teda v období vrcholiaceho národnoemancipačného hnutia Slovákov, ktorého centrom sa stal Martin. Mladý advokát Pivko sa s veľkým nadšením zúčastňoval na všetkých podujatiach, hrával ochotnícke divadlo, patrila k spoluorganizátorom memorandového zhromaždenia a bol členom delegácie, ktorá Memorandum národa slovenského odovzdala v decembri 1861 panovníkovi vo Viedni. Patrila k spoluzakladateľom a činovníkom Matice slovenskej a podporil aj založenie nižšieho slovenského evanjelického patronátneho gymnázia v Martine a Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku, v ktorom ho zvolili za podpredsedu. Do tohto prostredia si v roku 1866 priviedol manželku Annu vy-

značujúcu sa fyzickou krásou aj milou povahou. Narodilo sa im päť detí – Ivan Juraj (nar. 26. 4. 1867), Anna Zuzana (nar. 23. 11. 1868), Helena Terézia (nar. 4. 10. 1870), Vladimír Vojtech (nar. 7. 8. 1872) a Oľga Marta (nar. 23. 4. 1875), z ktorých Anna Zuzana žila len dva mesiace.

Na čele Živeny

Ako zdôraznil autor nekrológu Anny Pivkovej, „*mužovia (Ambro Pivko aj Pavol Mudroň, Z. Ď.) boli znamenitými osobnosťami, ale – ako to býva – ich domy príťažlivými, pre martin-ský život dôležitými robili ich panie*“.⁴²⁷ Mladá pani Pivková podporovala manžela vo všetkých verejných a národných podujatiach, navyše mala odvahu sama sa do nich aktívne zapojiť. S nadšením vítala myšlienku založiť spolok, ktorý by spájal národne zmýšľajúce Slovenky. Ako je známe, rozprúdil ju Ambro Pietor, ktorý v tom čase pracoval ako redaktor v Prahe a zoznámil sa so spolkovou a spoločenskou činnosťou českých žien. Zaumienil si podporiť takúto činnosť na Slovensku a v Martine našiel veľké pochopenie najmä u Viliama Paulinyho-Tótha a Ambra Pivku. Manželka Viliama Paulinyho-Tótha Vilma bola Maďarka a mala na starosti už početnú rodinu, a tak bolo celkom samozrejmé, že do prípravných prác sa za ženy zapojila najmä Anna Pivková.

Zakladajúce valné zhromaždenie Živeny, spolku slovenských žien, sa konalo v rámci Matičných slávností 4. augusta 1869 a do funkcie predsedníčky prvého dočasného výboru zvolili do potvrdenia spolkových stanov na jeden rok Annu Pivkovú. Na ďalšom valnom zhromaždení spolku 24. augusta 1870, ktoré sa konalo už po schválení stanov, ju do funkcie predsedníčky spolku zvolili znova. Toto valné zhromaždenie otvárala prejavom, ktorý sa stretol so „*všeobecným aplausom*“.⁴²⁸

Jednu z prvých dôležitých úloh dostala už koncom decembra 1869, keď v mene Živeny zaslala uväznenému Jozefovi Miloslavovi Hurbanovi dar 43 zlatých vyzbieraných „*početnou spoločnosťou u p. Jána Kohúta, stoličného assessora*“. Pripojila aj odvážny pozdravný a povzbudzujúci list, v ktorom okrem iného písala: „*Blahoželám Vám ďalej, aby ste i z prítomného svojho mučedníctva uzreli čím skôr hojné ovocie pre národ náš. To sa stane pakli utrpenie Vaše prebudí nás ku kresťanskému životu, ktorý len takto môže byť i národnoslovenským*...“⁴²⁹

Na čele spolku reprezentovala slovenské ženy plných dvadsaťpäť rokov, a to aj v období najtvrdšieho národného útlaku. Propagovala ciele národného hnutia medzi ženami a usilovala sa zapojiť ich do národnej práce. Živena sa pod jej vedením zúčastňovala na organizovaní národných podujatí a plnila pritom osobitné „ženské“ úlohy či povinnosti. Predovšetkým spolupracovala pri organizovaní valných zhromaždení Matice slovenskej. Jej členky pod vedením a dohľadom Anny Pivkovej ako „*slovenské družice*“ obsluhovali hostí pri spoločných obedoch po valných zhromaždeniach. Hostí nebývalo málo, napr. na

⁴²⁷ † Anna Pivková rod. Ballová. In *Národné noviny*, 1921, roč. 52, č. 41, s. 5.

⁴²⁸ Dopisy. Sv. Martin... In *Národné noviny*, 1870, roč. 1, č. 71, s. 3.

⁴²⁹ Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine (ďalej LA SNK), List Anny Pivkovej Jozefovi Miloslavovi Hurbanovi z 27. 12. 1869, sign. M 23 F 48.

spoločný obed po valnom zhromaždení Matice slovenskej 5. augusta 1874 bolo prestreté pre štyristo hostí.⁴³⁰

Veľkú pozornosť venovala úsiliu o založenie vyššej dievčenskej školy a o potrebe vzdelávania žien napísala článok do časopisu *Orol* (1870). V rámci Živeny organizovala aj kurzy strihov a šitia. Zvolávala a viedla valné zhromaždenia spolku, ktoré bývali pravidelne spojené s valnými zhromaždeniami Matice slovenskej a po jej násilnom zatvorení boli nosným bodom tzv. augustových slávností, ktoré sa stali hlavnými udalosťami národného života na Slovensku. Verejne vystupovala len na valných zhromaždeniach Živeny, no dôležitá bola jej spoločenská činnosť, ktorá, aj keď nebola vždy na prvý pohľad viditeľná, prispela k zvýrazneniu jej postavenia reprezentantky slovenských žien. Aj v správe o prvých augustových slávnostiach konaných po zatvorení Matice slovenskej, ktoré v roku 1879 obnovili tradíciu, čítame, že po valnom zhromaždení Živeny nasledoval spoločný obed, na ktorom „*martinské slečny, bielo oblečené s modrými zásterkami, poskytli laskavú obsluhu*“. Funkciu barmanov zasa prevzali členovia dobrovoľného hasičského zboru.⁴³¹ Večer nasledovala „*milá, pekná, veselá a valne navštívená*“ tanečná zábava. Matkou plesu bola Anna Pivková, a ako jej z tejto funkcie vyplynulo, otvorila tanec. Výnimočnou udalosťou večera bolo polnočné odovzdanie slávnostného venca „*slovenskými dcérami*“ Adolfovi Heydukovi za jeho básnickú zbierku *Cymbál a housle*. O rok neskôr, 4. augusta 1880, bol podobný program a „*dcéry slovenské*“ zasa odovzdali veniec básnikovi Jánovi Bottovi.⁴³² Aj keď to novinové správy vždy neuvádzali, za úspešnou organizáciou týchto aj nasledujúcich podujatí môžeme tušiť Annu Pivkovú.

Významnou oblasťou záujmu Živeny bolo ľudové umenie a jeho propagácia. Jeho vrcholom sa stala Výstavka slovenských výšiviek v roku 1887 v Martine. Podnet na jej usporiadanie vyšiel od Pavla Socháňa a organizácie sa ujala Živena. I tu mala ešte významný podiel Anna Pivková, no bolo to posledné veľké národné podujatie, ktorého sa zúčastnila.

Odchod z Martina

Pivkovcom patrilo v Martine významné spoločenské postavenie. V januári 1872, keď už dlhoročný martinský richtár Andrej Švehla nechcel kandidovať na ďalšie volebné obdobie, zvolili martinskí mešťania Ambróza Pivku na čelo mesta. Patril k miestnej honorácii a v rokoch 1883 až 1884, si dal na hlavnej ulici postaviť reprezentačný poschodový dom podľa plánov architekta Blažeja Bullu (dnes po viacerých radikálnych prestavbách obchodné centrum St Martin). Na prízemí sa nachádzali obchodné miestnosti, do ktorých umiestnili kancelárie Sporiteľne, v ktorej po smrti Viliama Paulinyho-Tótha prevzal funkciu správcu Ambróz Pivko. Pivkovci vo svojej domácnosti poskytli ubytovanie a pohostenie mnohým významným osobnostiam, ktoré prichádzali do Martina najmä na augustové slávnosti. Neraz to boli aj zahraniční hostia. Súčasťou pohostenia bývala aj jazda na ich koči. V Martine sa Pivkovci priatelili najmä s rodinami Viliama Paulinyho-Tótha a Pavla Mudroňa,

⁴³⁰ Turč. Sv. Martin, dňa 6. augusta... In *Národné noviny*, 1874, roč. 5, č. 92, s. 2.

⁴³¹ Turč. Sv. Martin, 6. augusta... In *Národné noviny*, 1879, roč. 10, č. 91, s. 3.

⁴³² Turč. Sv. Martin, 3. augusta... In *Národné noviny*, 1880, roč. 11, č. 91, s. 3.

ktorých s manželkami pozývali za krstných rodičov svojim deťom. A po smrti Viliama Paulinyho-Tótha prevzal zasa Ambróz Pivko úlohu tútora jeho mladších detí.

Ambróz Pivko venoval úsilie aj zakladaniu ďalších slovenských peňažných ústavov, v roku 1879 patrili k spoluzakladateľom Ružomerského účastinárskeho úverkového spolku, zárodku neskoršej Slovenskej banky, a v roku 1884 k spoluzakladateľom Tatrabanky, v ktorej ho zvolili do spolkového výboru.

V polovici osemdesiatych rokov však na Pivkovcov dolahli ťažké časy. Začali chorobou najmladšej dcéry Olinky, ktorá dostala suchoty. Rodičia sa všemožne snažili zachrániť ju a v lete 1885 dala Anna dokonca prednosť pobytu s dcérou vo Vysokých Tatrách pred valným zhromaždením Živeny. Priateľky a martinské dámy s ňou cítili. Elena Maróthy-Šoltésová koncom augusta 1885 písala Terézii Vansovej: „*Pani Pivková nebola nám doma cez shromaždenie a až posiaľ nie je doma. Baví sa v Smokovci so svojou mladšou dcérou, 10-ročným to dievčatkom, ktoré veľmi povážlivo je nemocné na prsa. Obávam sa, že neborkú neminie horkosť akú prežila som ja v posledný rok. Z celého srdca ju ľutujem, viem čo to znamená. Ona je k tomu veľmi dobrou útlocitnou matkou.*“⁴³³ Obavy sa, žiaľ, naplnili a jedenástočná nadaná a obľúbená Olinka 16. januára 1886 zomrela. V rodine s veľkou pietou uchovávali jej dvadsať detských listov, ktoré v rokoch 1883 až 1885 písala súrodencom. Jej umelecko-remeselný pomník od sochára a kamenárskeho majstra Františka Zbořila z Uherského Hradišťa z roku 1914 patrí k hodnotným náhrobníkom Národného cintorína v Martine.⁴³⁴

V tom čase sa už sťahovali chmáry aj nad finančnou situáciou rodiny. Ambróza činnosť v národnom hnutí a spolkoch neúmerne vyčerpávala, a to aj finančne. V rodine sa traduje, že kvôli nej sa nestačil náležito venovať advokátskej praxi, ktorá mu zabezpečovala existenciu, a postupne sa zadlžil. Nakoniec prišiel o majetok, jeho dom zabrala sporiteľňa a musel sa advokátskeho povolania vzdať.

Pochmúrnú atmosféru však predsa len ešte rozjasnila radostná udalosť. Dňa 9. októbra 1887 sa jediná dcéra Pivkovcov Elena v martinskom evanjelickom kostole zosobášila s úspešným mladým podnikateľom a finančníkom Vladimírom Makovickým z Ružomberka. Ako oveľa neskôr napísal švagrovi a sestre nevestin brat Ivan – „*Svadba v Martine akoby ostatné mohutné gesto, triumf odoberajúcej sa vedúcej rodiny, ktorá stratila majetok, postavenie, prestíž a odstupuje, odťahuje sa do druhej stolice do zатиšia, do zapomenutia. Závisníci, neprajníci ešte raz uvidíte, že p. Boh zasiahol svojou rukou a zachránil aj Tvoju rodinu Elenka!*“⁴³⁵

Ako východisko v ťažkej situácii prijal Ambróz Pivko v roku 1888 miesto pokladníka filiálky Tatra banky v Dolnom Kubíne a s rodinou sa presťahoval do sídla Oravskej župy. Nevykonával ho však dlho, pretože ho postihla choroba.

⁴³³ LA SNK, List Eleny Maróthy-Šoltésovej Terézii Vansovej z 27. 8. 1885, sign. 198 Z 8.

⁴³⁴ ĎURIŠKA, Z. Pomník jedenástočnej Olinky Pivkovej je novým symbolom Národného cintorína In *My/Turčianske noviny*, 2009, roč. 18/49, č. 41, s. 47.

⁴³⁵ Slovenský národný archív v Bratislave, f. Vladimír Makovický, list Ivana Pivku Vladimírovi a Elene Makovickovcom z 9. 10. 1937, fol. 893/12, inv. č. 11, kart. 12.

Na Orave

V Dolnom Kubíne sa Pivkovci ubytovali v budove starej školy pri evanjelickom kostole. Ambróz však už v roku 1889 utrpel náhlu cievnú mozgovú príhodu a musel odísť do dôchodku. V tomto nepriaznivom postavení Pivkovci v roku 1893 pri požiari Dolného Kubína ešte aj vyhoreli. Pomocnú ruku im podal zať Vladimír Makovický a mohli kúpiť veľkostatok Dobákovcov v Jasenovej, kam sa presťahovali. Jeho súčasťou bol empírový kaštieľ, ktorý sa stal ich novým domovom. V Jasenovej tvorili spolu s evanjelickým farárom a učiteľom miestnu inteligenciu. Ambróza Pivku zvolili do funkcie zborového dozorca. Na jasenovskej fare sa ešte počas jeho života vystriedalo viac osobností. Privítal ich ešte Juraj Janoška, ktorý v roku 1895 prešiel do Liptovského Mikuláša a tu ho vystriedal Miloslav Krčméry. Po Krčméryho smrti v roku 1902 prišiel Ján Vladimír Jamnický, ktorého v roku 1910 vystriedal Ondrej Devečka. Vo funkcii učiteľa pôsobil Ján Vávra. Ambróz Pivko zomrel 3. marca 1910 a pochoval ho už nový farár Ondrej Devečka. Na pohreb prišli takmer všetci župní úradníci a vypočuli si odvážnu kázeň, za ktorú jej autora neskôr prenasledovali. Zosnulého predstavil ako nezištného borcu za práva ľudu a národa, ktorý sa napriek úsiliu a obetiam sklamaný ukladá na večný odpočinok.⁴³⁶

Anna sa v tomto období venovala najmä opatere chorého manžela. Dianie v národnom hnutí už sledovala len z diaľky a funkciu predsedníčky Živeny odovzdala v roku 1894 Elene Maróthy-Šoltésovej. Sama však ešte zbierala predplatiteľov na slovenské časopisy, okrem *Živeny* aj na *Dennicu*. Naďalej podporovala snahy o založenie školy pre dievčatá.⁴³⁷ V roku 1900 ju na valnom zhromaždení Živeny zvolili do funkcie čestnej predsedníčky spolku.⁴³⁸

Po manželovej smrti žila u dcéry Eleny, vydatej Makovickej, v Ružomberku a neskôr v Bratislave, kde zomrela 18. februára 1921. Pochovali ju v Jasenovej po boku manžela.

Syn Ivan

Najstarší syn Pivkovcov Ivan, resp. Ivan Juraj, získal základy vzdelania na evanjelickej ľudovej škole v Martine. V štúdiu pokračoval na evanjelickom gymnáziu v Banskej Bystrici a na Evanjelickom lýceu v Bratislave a odborné vzdelanie nadobudol na obchodnej škole J. Konczakowského v Tešíne. Po jej absolvovaní sa stal učňom v obchode Jozefa Houdeka v Ružomberku a ako praktikant podniku Jozefa Fábryho v Martine pracoval začas na všeobecnej krajinskej výstave v Budapešti v roku 1885. Zostal tu ďalší rok ako praktikant vo firme Th. Hüttla a v rokoch 1886 – 1888 zbieral skúsenosti v zamestnaní účtovníka u Gábriela Polónyho v Bukurešti. V roku 1889 podnikol študijnú cestu po Rusku, kde navštívil viacerých príbuzných, ktorí chodili do Ruska spočiatku ako podomoví obchodníci a neskôr si otvorili a úspešne viedli vlastné obchodné podniky. Po návrate nastúpil v januári 1890 do filiálky Tatrabanky v Dolnom Kubíne, kde postupne vykonával viaceré funkcie. Po kúpe dobákovského veľkostatku v Jasenovej sa venoval jeho zveľadeniu a pretvoril ho na moderné

⁴³⁶ LA SNK, Vávra, J. Pamäti, s. 27, sign. 136 B 17.

⁴³⁷ LA SNK, List Anny Pivkovej Terézii Vansovej z 1. 3. 1902, sign. 198 Y 15 a list Terézie Vansovej Maríne Ma-liakovej z 13. 3. 1902, sign. 198 AB 2.

⁴³⁸ *Dennica*, 1900, roč. 3, č. 8, s. 137 – 138.

hospodárstvo. Bol spoluzakladateľom a pokladníkom Jasenovského gazdovského úverného a potravného spolku. Sporadicky prispieval do slovenskej tlače. Zapájal sa do národného hnutia a podporoval protivládnu ľudovú stranu a neskôr Slovenskú národnú stranu. V rokoch 1901 a 1905 vystúpil ako kandidát Slovenskej národnej strany v dolnokubínskom volebnom okrese, pravda, bez úspechu. V roku 1905 vydal brožúrku s titulom *Môj korteš na voľbu 26. januára 1905*, ktorú maďarskí žandári voličom násilne odoberali. V roku 1906 kandidoval v giraltovskom volebnom okrese, no tesne pred voľbami, keď sa zdalo, že má volebné víťazstvo na dosah, ho obvinili z poburovania, zatkli, vykázali zo Šarišskej župy na desať rokov a odsúdili na tri týždne väzenia. Odpykal si ho v roku 1908 v štátnej väznici v Segedíne, kde bol v tom čase väznený aj Andrej Hlinka.

Ivan Pivko sa v roku 1896 oženil s Emíliou Páričkovou, dcérou Andreja Páričku z Koštian nad Turcom, ktorý sa pôvodne živil obrábaním rodinného hospodárstva a obchodovaním v Rusku, no neskôr kúpil v rodnej obci hostinec. Narodilo sa im šesť detí – Oľga, neskôr vydatá Benšová (1897 – 1988), Vladimír (1898 – 1923), Kazimír (1901 – 1981), Nadežda, neskôr vydatá Križanová (1905 – 1981), Ivan (1908 – 1948) a Boris (1911 – 1975).

Po vypuknutí svetovej vojny musel Ivan Pivko už v auguste 1914 narukovať a strávil ju na bojiskách v Bosne a Albánsku, kde ochorel na maláriu. Hospodárstvo v Jasenovej zostalo na pleciach jeho manželky a dvoch najstarších detí. Napriek vynaloženému úsiliu a aj v dôsledku niektorých nešťastných investícií, inflácie a menovej reformy stratil veľkú časť majetku. Po vojne očakával, že nová vláda ocení jeho predprevratovú národnú činnosť a zabezpečí mu existenciu, no tieto nádeje zostali nesplnené. Jeho manželstvo sa rozpadlo a skončilo rozvodom. Druhý raz sa oženil s Elenou Meerheimovou (1886 – 1973) pochádzajúcou z Győru a narodili sa im ešte synovia Elinor (1919) a Marián (1921), ktorý žil len osem rokov. V roku 1923 sa vrátil do zamestnania v Tatrabanke, kde ho čoskoro preložili do Zvolena. Po odchode do dôchodku v roku 1933 žil v Komárne, no po odstúpení tohto územia Maďarsku v roku 1938 sa vrátil do Jasenovej. Pokúšal sa znova hospodáriť na svojom majetku, no v roku 1939 na následky úrazu zomrel.

Syn Vladimír

Mladšiemu synovi dali Ambróz a Anna Pivkovci pri krste meno Vladimír Vojtech, používal však len prvé z nich. Aj on prešiel martinskou evanjelickou ľudovou školou a v školskom roku 1882/83 ho rodičia poslali na nemeckú ľudovú školu do Tešína. Gymnaziálne štúdium absolvoval v Kežmarku a v Rimavskej Sobote a právnické vzdelanie získal na univerzite v Budapešti. Po promócii pracoval ako koncipient v kanceláriách viacerých advokátov-národovcov. Boli nimi Ján Milec v Žiline, Jozef Holéczy v Liptovskom Mikuláši a Juraj Mičura v Bytči. Na Štedrý deň 1898 ho promovali na doktora práv. V roku 1900 sa usadil v Nadlaku, kde si otvoril advokátsku kanceláriu, ale o niekoľko rokov sa presťahoval do Dolného Kubína. Od mladosti sa zúčastňoval na národnom živote. Ovplyvnili ho myšlienky L. N. Tolstého a stal sa vegetariánom.

V roku 1901 sa oženil s Kornéliou Lackovou (1876 – 1964) pochádzajúcou zo známej rodiny garbiarskych podnikateľov z Liptovského Mikuláša. Narodili sa im tri dcéry – Elena, neskôr vydatá Krnová (1903 – 1981), Anna (1908 – 1983) a Viera, neskôr vydatá Zatková (1917 – 2000).

Po vypuknutí prvej svetovej vojny musel aj on narukovať do armády a pôsobil v hodnosti nadporučíka v Košiciach. Po skončení vojny sa chcel vrátiť k svojmu povolaniu, no ešte v decembri 1918 ho vymenovali za prvého československého župana Oravskej župy. Do jej sídla prišiel 19. decembra 1918 a zažil skutočne triumfálne uvítanie. Pricestoval vlakom a už v Kľačanoch ho privítala delegácia oravskej Slovenskej národnej rady vedená jej predsedom Ignácom Radlinským. Cestou do Dolného Kubína ho na každej stanici čakali a vítali predstavitelia obcí, rečnilo sa, spievalo a hrali kapely. Z dolnokubínskej železničnej stanice, na ktorej ho privítal richtár Emil Kňazovič, odišiel do župného domu. Tam ho očakávalo veľké zhromaždenie, ktorému ho predstavil Pavol Országh Hviezdoslav.⁴³⁹ Koncom novembra 1920 prevzal aj funkciu župana Liptovskej župy.⁴⁴⁰ Zaslúžil sa o zavedenie novej slovenskej demokratickej štátnej administratívy v ním spravovaných župách a v roku 1919 vystupoval proti odtrhnutiu Tešínska, severnej Oravy a Spiša od Československa. V roku 1922 sprevádzal Martina Kukučína pri jeho návšteve rodného kraja⁴⁴¹ a počas pôsobenia na Orave sa zbližil aj s Pavlom Országhom Hviezdoslavom. Po reforme štátnej administratívy však zo štátnej služby vystúpil a stal sa verejným notárom v Bratislave. Zomrel v roku 1953.

Dcéra Elena

Dcéra Elena (Helena Terézia) sa, ako už bolo spomenuté, 9. októbra 1887 vydala za podnikateľa a finančníka Vladimíra Makovického (1862 – 1944). Žila a pôsobila najprv v Ružomberku a po roku 1920 v Bratislave. Aj ona pracovala v Živene, v mladosti si zahrála v niekoľkých detských úlohách v martinskom Slovenskom spevokole⁴⁴² a vystupovala aj s hrou na klavíri. Mala štyroch synov – Vladimíra Petra (1891 – 1918), Igora Ambróza (1892 – 1949), Dušana Valéra (1894 – 1978) a Miloša Romana (1896 – 1964). Zomrela v Bratislave 28. 12. 1948.⁴⁴³

Anna Pivková, spoluzakladateľka ženského hnutia na Slovensku, bola významnou členkou rodiny, ktorá v druhej polovici 19. storočia prispela k budovaniu centra národného života v Martine a v určitých obdobiach aj v Liptove a na Orave. Na dielo a úsilia rodičov nadviazali aj ich deti a vnukovia. Ich životné osudy a dielo sú však už inou kapitolou.

⁴³⁹ Dolný Kubín (Orava). In *Slovenský týždenník*, 1919, roč. 17, č. 2, s. 2; pozri aj *Slovenský denník*, 1918, roč. 1, č. 37, s. 2.

⁴⁴⁰ *Úradné noviny župy Liptovskej*, 1920, roč. 1, č. 44 – 47, s. 149.

⁴⁴¹ *Martin Kukučín v kritike a spomienkach*. Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, Bratislava 1957.

⁴⁴² TURZO, I. *Maják v tme*. Osveta, Martin 1974, s. 296.

⁴⁴³ ĎURIŠKA, Z. *Medzi mlynmi a bankami*. Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, Martin 2007.